

зовнішніх впливів на навколишнє середовище. Нарешті, зв'язок соціального та екологічного складників викликає інтерес до питань рівності, дотримання прав майбутніх поколінь, участі населення в процесі прийняття рішень.

Список використаної літератури

1. Волгина В. Концепция устойчивого развития и экономический рост / В. Волгина // Страны с переходной экономикой в условиях глобализации : материалы VI Междунар. науч.-практ. конф. студ. и молодых ученых (Москва, 28–30 марта 2007 г.) / отв. ред. Н. А. Волгина, И. А. Айдрис. – М. : РУДН, 2007. – С. 36–37.
2. Диденко Н. И. Экономика развитие : учеб. пособие [Электронный ресурс] / Н. И. Диденко. – Режим доступа : <http://window.edu.ru/resource>
3. Добровольський В. В. Екологічні знання : навч. посіб. / В. В. Добровольський. – К. : Професіонал, 2005. – 304 с.
4. Ерохина Е. А. Теория экономического развития: системносинергетический подход [Электронный ресурс] / Е. А. Ерохина. – Режим доступа : <http://orel.rsl.ru/nettext>
5. Майер Дж. М. Основні проблеми економіки розвитку / Джеральд М. Майер, Джемс Е. Раух, А. Філіпченко. – К. : Либідь, 2003. – 688 с.
6. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко та ін. – К. : РВПС України, 1999. – 716 с.
7. Программа действий. Повестка дня на 21 век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении. – Женева : Центр «За наше общее будущее», 1993. – 70 с.
8. Рио-де-Жанейро – Йоганнесбург: паростки ноосферогенезу і відповідальність за майбутнє / В. Я. Шевчук, Г. О. Білявський, Ю. М. Саталкін [та ін.]. – К. : Геопринт, 2002. – 118 с.

Стаття надійшла до редколегії
18.10.2012 р.

УДК 341

Н. Ю. Михалюк – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Концепція теорії демократії участі

Роботу виконано на кафедрі міжнародної інформації ВНУ ім. Лесі Українки

У статті проаналізовано роль та місце теорії демократії участі в сучасному суспільстві, а також тлумачення понять «демократія участі», «партисипаторна демократія». Обґрунтовано важливість запровадження і реалізації демократії участі як сучасного та найбільш прозорого режиму сьогодення.

Ключові слова: демократія, демократія участі, партисипаторна демократія, політика.

Михалюк Н. Ю. Концепция теории демократии участия. В статье анализируется роль и место демократии участия в современном обществе, а также толкование понятия «демократия участия», «партисипаторная демократия». Обосновывается важность внедрения та реализации демократии участия как современного та наиболее прозрачного режима современности.

Ключевые слова: демократия, демократия участия, партиципаторная демократия, политика.

Mykhaliuk N. Y. The Concept of Inclusion Democracy Theory. The article focuses on the role and place of the inclusion democracy theory in the modern society, analyzes explanation of «inclusion democracy «participatory democracy». Substantiates the importance of the implementation and realization inclusion democracy as the most modern and transparent regime.

Key words: democracy, inclusion democracy, participatory democracy, policy.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку людства нинішні форми демократії неспроможні задовільнити повною мірою всі потреби суспільства та не відповідають усім сучасним викликам. Тому все більшої популярності й поширення набирає теорія демо-

кратії участі, партисипаторної демократії, яка ввібрала в себе найновіші та найсучасніші досягнення і в теоретичному аспекті, і в досягненнях інформаційно-комунікаційних технологій.

Багато науковців звертає увагу на необхідність дослідження партисипаторної демократії і зазначають, що ця теорія представляє собою альтернативу всім політичним режимам сучасності. Тому потрібно поглиблювати теоретичні знання та впроваджувати досягнення інформаційно-комунікаційних технологій у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Дослідженням теорії демократії участі займалися такі науковці, як Дж. Вольф, Т. Фотопулос, М. Вегеш, К. Макферсон, Дж. Менсбридж, Г. Маршал, І. Янг, Ю. Бегунов, А. Лукашев, А. Понделко, О. Скакун. Проте недостатню увагу приділено методам упровадження основних принципів демократії участі на всіх рівнях за допомогою досягнень інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета статті – проаналізувати суть поняття «демократія участі», визначити головні принципи партисипаторної демократії, суб'єкт і об'єкт демократії участі, напрями та завдання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Концепція теорії «демократія участі» набула поширення наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. завдяки дослідженням багатьох науковців, які привернули увагу до нової теорії та можливостям, які вона надає. Прихильники цієї концепції протиставляють її іншим теоріям демократії, вважаючи за своє завдання досягнення більшої свободи та рівності, ніж це записано в демократичних концепціях. Теорія демократії участі відкидає тезу про нездатність мас до конструктивних політичних дій, пропонуючи стимулювати політичну активність різних верств населення шляхом підняття освітнього рівня, залучення до політичної культури.

Існує багато тлумачень поняття демократії участі, партисипаторної демократії. Зокрема, під партисипаторною демократією розуміють демократію, у якій поряд із прямими виборами влади громадяни мають права та можливості активної участі в прийнятті політичних рішень, у політичному процесі, а також контролі над реалізацією прийнятих рішень [1].

У тлумачному словнику можна знайти визначення, що демократія участі – це індивідуальна пряма участь громадян у прийнятті політичних рішень та реалізація політики без залучення обраних представників [8].

Деякі вчені вважають, що партисипаторна демократія є перевтіленням давньогрецького ідеалу народовладдя. Вона є прямою демократією в тому сенсі, що всі громадяни активно залучаються до прийняття важливих рішень. Молодіжні й студентські рухи 1960-х рр. у США та Європі з ентузіазмом сприйняли нову теорію демократії, адже на практиці це означало, що всі дискусії і рішення прийматимуться на зібранні віч-на-віч. Труднощі партисипаторної демократії полягають безпосередньо в її реалізації, що доволі уповільнює та ускладнює процес упровадження політичних рішень [9].

На думку О. Ф. Скакуна, демократія участі є поєднанням прямої і представницької демократії, що зорганізовано як «піраміда», де в основі пряма демократія, а представницька – на кожному наступному рівні, починаючи з основи [5]. Передбачають: якщо на рівні робочого місця, суспільства можна виробити загальну владу, то на вищому рівні об'єднані делегати повинні виступати в ролі посередників при формуванні загальної волі. Лідер є покликаним обслуговувати інтереси членів організації, яка його висунула, і знаходиться під жорстким контролем із боку громадськості.

Отже, теорія партисипаторної демократії обґрунтовує потребу широкої безпосередньої участі громадян і в прийнятті життєво важливих рішень, і в їхній підготовці та здійсненні, тобто в усьому політичному процесі.

Проте існує більш глибоке та широке поняття демократії участі, яке з'явилося в праці грецького політичного філософа Такіса Фотопулоса «Вперед до демократії участі». Згідно із цим дослідженням під «демократією участі» розуміють політичну теорію, яка намагається досягти прямої демократії, економічної демократії в бездержавному, безгрошовому управлінні і безринковій економіці, самоуправлінні й екологічній демократії [7].

Т. Фотопулос описує «демократію участі» як нову концепцію, яка, використовуючи в основі класичне визначення, виражає пряму політичну, економічну, соціальну й екологічну демократії. «Демократія участі» є формою соціальної організації, яка реінтегрує суспільство з економікою, політикою та природою. Концепція демократії участі є похідною від синтезу двох головних історичних

традицій – класичної демократії і соціалізму, а також уключає в себе радикальні «зелені», феміністичні та визвольні рухи [6]. Основна думка полягає в тому, що на початку нового тисячоліття світ зіштовхнувся із рядом багатомірних криз (економічною, екологічною, культурною, політичною), які показали, що більшість проблем викликана концентрацією влади в руках різних еліт. Отже, «демократія участі» розглядається не як утопія, а як єдиний шлях виходу із кризи, заснований на рівному розподілі влади на різних рівнях. У цій концепції суспільна сфера включає не лише політичну сферу, як в інших теоріях демократії, а також економічну, соціальну й екологічну сфери. Політична сфера є областю політичних рішень, у якій здійснюється безпосередньо політична влада. Економічна сфера – це сфера прийняття економічних рішень, областю в якій є економічна влада, що здійснюється із врахуванням широких економічних інтересів. Соціальна сфера – це сфера щодо прийняття рішень безпосередньо на робочому місці, в освіті та в інших економічних або культурних інституціях, які є невід’ємним елементом будь-якого демократичного суспільства. Соціальна сфера може бути розширена до включення екологічної сфери, яку можна визначити як область взаємодії суспільства та природи.

Відповідно до наведених раніше сфер, можна виділити чотири складники елементів «демократії участі»: політичний, економічний, соціальний та екологічний. Перші три утворюють інституційну основу, яка спрямована на рівномірний розподіл політичної, економічної та соціальної влади відповідно. У цьому сенсі ці елементи, спрямовані на ефективне усунення панування «людини над людиною». Екологічна демократія визначається як інституційна основа, спрямована на усунення панування людини над природою, тобто спрямована на реінтеграцію людини і природи.

Необхідною умовою для функціонування політичної сфери демократії участі є створення відповідних інститутів, які забезпечують рівний розподіл влади між усіма громадянами. Усі політичні рішення, в тому числі пов’язані з формуванням та виконанням законів, приймаються відповідним громадським органом колективно, проте без представництва. Громадський орган певної географічної території складається з усіх жителів виборчого віку незалежно від їх статі, расової, етнічної або культурної ідентичності. Основною формою реалізації та прийняття рішень є асамблея громадян, тобто зібрання громадян, який є цивільним органом у певній географічній області, яка може включати в міста, селища. Проте, окрім локальних рішень, необхідно приймати регіональні та загальнодержавні рішення, тому необхідно створювати мережу взаємодії місцевих органів на вищому рівні. Задля реалізації такої ініціативи деякі дослідники пропонують створювати громадські одиниці розміром до 30 тисяч осіб, які будуть здійснювати місцеве та державне управління. Така політична форма демократії участі пропонує зовсім іншу концепцію громадянства [7]. У цій концепції політична діяльність є не засобом досягнення мети, а метою сама по собі, що виключає прихід до влади задля досягнення власного благоустрою, проте сприяє реалізації принципів свободи, рівності та солідарності.

Теорія «демократії участі» представляє концепцію економічної демократії, яка суттєво відрізняється від звичайної. Вона визначає економічну демократію як владу громади в економічній сфері, що вимагає рівний розподіл економічної влади. Всі економічні рішення, що стосуються функціонування економіки загалом, приймаються відповідним громадським органом колективно та без представництва. Для існування економічної демократії повинні бути виконані такі умови, як громадська самостійність, громадська власність на засоби виробництва та конфедеративний розподіл ресурсів. Головною особливістю такої економічної демократії є те, що вона допускає бездержавну, безгрошову та безринкову економіку, що запобігає накопиченню багатств та інституційних привілеїв у деяких верств суспільства [10]. Економічна демократія спрямована на задоволення основних потреб усіх громадян, які наполягають на прийнятті економічних рішень демократичним шляхом, та забезпечення свободи вибору, що дає змогу самостійно приймати рішення кожному індивіду щодо його життя.

«Демократія участі» повинна розширювати діяльність соціальної сфери до робочого місця, побуту, освітніх установ, економічних та культурних інституцій. Рівний розподіл влади в таких установах та самоврядуванні забезпечується через створення зібрань людей, які реалізують та створюють усі важливі рішення щодо функціонування таких установ. «Демократія участі» в соціальній сфері розглядає питання щодо демократизації сім’ї, що дасть змогу усунути розрив між побутовою сферою та суспільною сферою. Зрозуміло, що сімейні відносини відносяться до приватної сфери [6].

Тому демократизація сім'ї означає, що побутові відносини беруть на себе характеристики демократичних та реалізують права та свободи усіх членів сім'ї.

Відповідно до глибини залучення громадян у відповідний процес, можна виділити такі форми їх залучення у демократії участі, як референдуми, вибори, загальні збори громадян за місцем проживання, локальні ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення, опитування громадян [3].

Для того щоб участь громадян у реалізації державної політики стала джерелом демократичної легітимізації державної влади, вона повинна відображати інтереси якомога ширшого кола людей, які зацікавлені в проходженні демократичного інтересу. У зв'язку із цим, актуальним і необхідним є використання інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема у сфері Інтернет-комунікацій. Завдяки мережі створюється можливість проводити діалоги та дискусії, ініціювати обговорення певних політичних рішень стосовно конкретних питань із великими масами населення і на великій території, і на конкретній місцевості за відносні короткі строки. Це дає змогу активно долучати громадян до державного управління, до прийняття та створення рішень різного рівня.

Об'єктом «демократії участі» є всі громадяни певного державного утворення, а суб'єктом – певні органи влади, які впроваджують принципи демократії, реалізують владу на місцях та на вищому рівні.

Завданням концепції «демократії участі» є надання змоги всім верствам населення брати участь у реалізації та формування і політичних, і економічних, соціальних та екологічних рішень, дій, а також стимулювання в населення підняття рівня політичної культури й освіти, задля можливості уникнення некомпетентного управління, ухвалення непрофесійних рішень, виключення приходу до влади популістичних елітарних сил.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що «демократія участі» на сучасному етапі розвитку людства є найбільш прийнятним політичним режимом, який допоможе задовольнити максимальну кількість населення через його залучення до формування та прийняття політичних рішень. Особливістю партисипаторної демократії є те, що вона охоплює не лише політичну сферу, а й економічну, соціальну та екологічну, що дає змогу забезпечити гармонійний розвиток суспільства, не відриваючи його від навколишнього світу. Досягнення інформаційно-комунікаційних технологій дають змогу максимально глибоко і широко впроваджувати головні завдання та мету демократії участі.

Під час аналізу концепта «демократія участі» було розглянуто різноманітні трактовки понять «демократія участі», «партисипаторна демократія». Уважаємо за доцільне продовження поглибленого вивчення всіх особливостей і принципів впровадження демократії участі задля подальшого підвищення ефективності її впровадження та реалізації.

Список використаної літератури

1. Бегунов Ю. К. 13 теорий демократии / Ю. К. Бегунов, А. В. Лукашев, А. В. Понеделко. – СПб. : Издат. дом «Бизнес-пресса», 2002. – 240 с.
2. Вегеш М. М. Політологія : підручник. – 3-тє вид., переробл. і допов. / М. М. Вегеш ; за ред. М. М. Вегеша. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
3. Гук А. А. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні / А. А. Гук ; за ред. В. В. Толкованова. – К. : Крамар, 2011. – 199 с.
4. Ковальчук В. Демократія участі як джерело легітимності державної влади / В. Ковальчук // Вибори та демократія : наук.-просвітн. правн. журн. – К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», 2011. – № 2 (28). – С. 25–32.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник : пер. з рос. / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
6. Fotopoulos T. Towards an Inclusive Democracy / T. Fotopoulos. – London : Cassell London and New York, 1997.
7. Fotopoulos T. What is Inclusive Democracy [Electronic resource] / T. Fotopoulos // Inclusive Democracy. – Mode of access : http://www.inclusivedemocracy.org/fotopoulos/english/brbooks/inclusive_entry.htm
8. Participatory democracy [Electronic resource] // Dictionary. – Mode of access : <http://dictionary.reference.com/browse/participatory+democracy>
9. Participatory democracy [Electronic resource] // Encyclopedia. – Mode of access : http://www.encyclopedia.com/topic/participatory_democracy.aspx#1
10. Young I. M. Inclusion and democracy / I. M. Young. – New York : Oxford University Press, 2000.

Стаття надійшла до редколегії
26.10.2012 р.